

УДК 658.5:338.45.01

В.І. Мейта, аспірант

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», м. Харків, Україна

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**В.И. Мейта**, аспирант

Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», г. Харьков, Украина

АНАЛИЗ ПОДХОДОВ К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ СОСТАВЛЯЮЩИХ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ**V.I. Meyta**, post-graduate student

National Technical University «Kharkov Polytechnic Institute», Kharkiv, Ukraine

THE ANALYSIS OF APPROACHES TO DEFINITION OF ECONOMIC SECURITY FUNCTIONAL COMPONENTS OF INDUSTRIAL ENTERPRISES

Проаналізовано концептуальні підходи до визначення функціональних складових економічної безпеки підприємств. Визначено перелік функціональних складових економічної безпеки промислових підприємств. Запропоновано комплекс внутрішніх і зовнішніх загроз за кожною функціональною складовою.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, промислове підприємство, функціональні складові, структура, загрози.

Проанализированы концептуальные подходы к определению функциональных составляющих экономической безопасности предприятий. Определен перечень функциональных составляющих экономической безопасности промышленных предприятий. Предложен комплекс внутренних и внешних угроз по каждой функциональной составляющей.

Ключевые слова: безопасность, экономическая безопасность, промышленное предприятие, функциональные составляющие, структура, угрозы.

The article analyzed the conceptual approaches to the definition of the function components of the economic security of enterprise. A list of the functional components of economic security of industrial enterprise identified. Internal and external threats system offered.

Key words: security, economic security, industrial enterprise, functional component, structure, threats.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку більшість українських підприємств знаходяться в тяжкому фінансовому стані та переживають спад виробництва. Дестабілізуючий вплив на роботу підприємств роблять негативні зовнішні та внутрішні чинники різноманітного характеру: економічного, політичного, соціального та іншого. За таких обставин особливої актуальності набуває проблема економічної безпеки підприємств, яка має важливе значення не тільки для підприємців, а й для держави в цілому.

Формування механізму управління економічною безпекою підприємства, який забезпечить стабільний розвиток і допоможе протистояти внутрішнім та зовнішнім загрозам, треба розпочинати із чіткого визначення функціональних складових економічної безпеки підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у висвітлення проблем економічної безпеки підприємства зробило багато вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких слід виділити Є. Олейнікова, С. Покропивного, М. Бендікова, С.М. Ілляшенко, І.А. Дмитрієва, А.В. Кирієнко, С. Шкарлет, О. Головченко, Т. Сухорукова, В. Шлемко, З. Варламії.

Проте, незважаючи на велику кількість наукових розробок за цією тематикою, детального дослідження потребують питання структури економічної безпеки підприємства, оскільки відсутня єдність поглядів науковців на це проблемне питання. Це обумовлює актуальність дослідження та необхідність подальшого розвитку концептуальних основ економічної безпеки підприємства.

Метою роботи є узагальнення, поглиблення та розвиток концептуальних засад стосовно функціональних складових економічної безпеки підприємств.

Виклад основного матеріалу. Для досягнення найвищої ефективності своєї діяльності суб'єкти господарювання повинні провести роботу із забезпечення максимальної без-

пеки основних функціональних складових економічної безпеки, які істотно відрізняються за своїм змістом, способами забезпечення рівня економічної безпеки кожної з них.

У науковій літературі існують різні погляди на функціональний склад економічної безпеки підприємств.

Так, Є. Олейников та С.Ф. Покропивний виділяють такі базові складові: фінансова, інтелектуально-кадрова, техніко-технологічна, інформаційна, політико-правова, силова та екологічна складові [1; 2]. О.В. Посилкіна погоджується з такою структурою економічної безпеки, проте не враховує силову складову [3].

С.М. Ілляшенко наполягає, що до цього переліку треба додати ще інтерфейсну складову, яка відображає відносини підприємства з контрагентами [4].

На думку І. Дмитрієва та А. Близнюка, доцільно перелік базових складових економічної безпеки доповнити корпоративною складовою економічної безпеки, яка враховує такі процеси, як реорганізація, рейдерські захоплення підприємств, процеси перерозподілу пакетів акцій між засновниками [5].

Економіст Й.М. Петрович наводить більш широкий перелік складових економічної безпеки: фінансова, кадрова, технологічна, інтелектуальна, інформаційна, ринкова, інтерфейсна, правова, екологічна, силова, енергетична, соціальна, ресурсна, техногенна [6].

Н. Мехеда та А. Маджула пропонують виділяти такі складові економічної безпеки: фінансова, інтелектуальна, кадрова та інформаційна [7].

Цікавою є структура економічної безпеки, що наведена у роботі С. Васильчака та С. Веселовського. Вони вважають, що економічна безпека складається з: внутрішньовиробничих складових, до яких входять фінансова, інтелектуальна, кадрова, технологічна, правова, інформаційна, екологічна та силова безпека; позавиробничих складових (ринкова, інформаційна безпека) [8].

Схожа структура наведена у праці З.В. Берези, проте із складу виробничих елементів виключають інтелектуальну складову, натомість, позавиробничі складові, окрім ринкової, враховують ще й інтерфейсну складову [9]. Така ж класифікація наведена й у роботі В.Л. Ортинського та І.С. Керницького [10].

Таблиця

Підходи до визначення функціональних складових економічної безпеки підприємств

Автор	Складові економічної безпеки підприємства
Олейников Є., Покропивний С.Ф.	фінансова, інтелектуально-кадрова, техніко-технологічна, інформаційна, політико-правова, силова та екологічна
Посилкіна О.В.	фінансова, інтелектуально-кадрова, техніко-технологічна, інформаційна, політико-правова, екологічна
Ілляшенко С.М.	фінансова, інтелектуально-кадрова, техніко-технологічна, інформаційна, політико-правова, силова, екологічна, інтерфейсна
Дмитрієв І., Близнюк А.	фінансова, інтелектуально-кадрова, техніко-технологічна, інформаційна, політико-правова, силова, екологічна, корпоративна
Петрович Й.М.	фінансова, кадрова, технологічна, інтелектуальна, інформаційна, ринкова, інтерфейсна, правова, екологічна, силова, енергетична, соціальна, ресурсна, техногенна
Мехеда Н., Маджула А.	фінансова, інтелектуальна, кадрова та інформаційна
Васильчак С., Веселовський С.	внутрішньовиробничі складові (фінансова, інтелектуальна, кадрова, технологічна, правова, інформаційна, екологічна та силова безпека); позавиробничі складові (ринкова, інформаційна безпека)
Берега З.В., Ортинський В.Л., Керницький І.С.	внутрішньовиробничі складові (фінансова, кадрова, інформаційна, технологічна, правова, екологічна та силова); позавиробничі складові (ринкова та інтерфейсна безпека)

Таким чином, нині складові економічної безпеки підприємства перебувають у стадії опрацювання. Узагальнюючи існуючі підходи можна побачити, що більшість науковців ви-

діляють такі складові: фінансова, інтелектуально-кадрова, виробничо-технологічна, політико-правова, інформаційна, екологічна та силова складові. Треба погодитись, що саме цей перелік найбільш повно та точно характеризує економічну безпеку промислових підприємств.

Підсумовуючи наведені погляди на структуру економічної безпеки, слід зазначити, що вона, перш за все, має визначатися рівнем економічної одиниці (держава, регіон чи підприємство), а також галузевою приналежністю суб'єкта господарювання (табл.).

Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно воно може уникати можливих загроз або мінімізувати їх вплив на свою діяльність. Ці загрози впливають на кожен складову та можуть бути: внутрішніми (помилки керівництва та співробітників, неефективна система планування та організації виробництва, низький рівень кваліфікації персоналу) або зовнішніми (розвиток конкуренції, підвищення цін на матеріали, відсутність державної підтримки, недосконала нормативно-правова база).

Важливим аспектом забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства є вчасне виявлення цих загроз та розроблення заходів з їх нейтралізації.

Вважаємо за доцільне до складу економічної безпеки промислового підприємства включати: фінансову, інтелектуально-кадрову, виробничо-технологічну, політико-правову, інформаційно-аналітичну, екологічну та силову складові (рис.).

Розглянемо детальніше кожен з цих складових.

Фінансова складова полягає у діяльності підприємства, що спрямована на забезпечення належного рівня ліквідності, рентабельності, платоспроможності підприємства. Вона залежить від рівня забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами, а також їх правильного використання. Основними загрозами цій складовій є мінлива кредитна, валютна та податкова політика держави, інфляційні процеси, а також неякісне фінансове планування та непрофесійні дії керівництва і працівників фінансового відділу.

Інтелектуально-кадрова складова передбачає ефективне управління персоналом і використання потенціалу трудових ресурсів підприємства, розроблення мотиваційних програм, підбір та навчання персоналу. Основними загрозами цій складовій є переманювання фахівців конкурентами, недостатня кваліфікація працівників та невиконання ними службових обов'язків, відсутність соціального забезпечення і кар'єрних перспектив.

Виробничо-технологічна складова характеризує ефективність використання виробничих потужностей та матеріалів. Своєчасне оновлення технічної бази, використання інноваційних та енергозберігаючих технологій у процесі виробництва, технологічна незалежність підприємства допоможуть підтримувати цю складову на належному рівні та випускати конкурентоспроможну продукцію. Головними загрозами цій складовій є високі ціни на енергоносії та кредити, недостатній вибір техніки та матеріалів, швидкий технічний прогрес, неправильна завантаженість обладнання, неефективна організація виробничого процесу.

Політико-правова складова залежить від правомірної співпраці з владою та контрагентами, дотриманні підприємством усіх нормативно-правових документів, що регулюють його діяльність. Правильно організована робота юридичного відділу сприятиме всебічному юридичному забезпеченню діяльності підприємства та допоможе підвищити рівень політико-правової безпеки. Основними загрозами є політичні кризи та військові дії, нестабільна нормативно-правова база, порушення норм законодавства та отримання незаконних прибутків.

Інформаційно-аналітична складова передбачає забезпеченість підприємства якісною релевантною інформацією, а також її надійний захист від посягань конкурентів. Ця складова забезпечує взаємозв'язок між керівництвом підприємства, працівниками та зовнішнім середовищем через обмін інформацією. Головні загрози: хакерні атаки та комп'ютерні віруси, витік інформації, відсутність зв'язку між підрозділами, відсутність необхідного програмного забезпечення.

Рис. Функціональні складові економічної безпеки промислового підприємства

Джерело: розроблено автором.

Екологічна складова проявляється у дотриманні підприємством у ході виробничої діяльності всіх норм та стандартів щодо вмісту шкідливих речовин, дотримання еколо-

гічних параметрів продукції. Головними загрозами цій складовій є екологічні катастрофи, природні катаклізми, неправильні розрахунки на стадії випуску нової продукції та використання технологій і обладнання, що забруднюють навколишнє середовище та загрожують життю працівників, недотримання працівниками правил безпеки.

Силова складова передбачає забезпечення безпеки персоналу підприємства, його майна, капіталу, комерційних таємниць тощо. Для вирішення цих питань доцільним буде створити на підприємстві відділ або службу безпеки. Серед загроз цій складовій виділяють такі: рейдерські атаки, хуліганські дії, зростання активності кримінальних угруповань, неефективна система зберігання цінностей на підприємстві, відсутність охоронних систем і служби безпеки.

Отже, в результаті дослідження запропоновано систему структурних елементів економічної безпеки підприємства та виявлено основні зовнішні та внутрішні загрози, з якими може зіткнутися підприємство під час своєї діяльності.

Головною метою системи є допомогти керівникам вчасно виявити небезпеку та мінімізувати її вплив на діяльність підприємства.

На рисунку схематично представлено функціональні складові економічної безпеки промислового підприємства та можливі загрози, які можуть вплинути на кожну складову.

Висновки і пропозиції. Вважаємо, що до складу економічної безпеки промислового підприємства доцільно включати такі складові: фінансову, інтелектуально-кадрову, виробничо-технологічну, політико-правову, інформаційну, екологічну та силову складові. Визначений перелік функціональних складових є основою для побудови ефективного механізму управління економічною безпекою промислового підприємства. Запропонований комплекс внутрішніх та зовнішніх загроз за кожною складовою допоможе керівникам швидко зорієнтуватися у сукупності чинників, що порушують умови сталого розвитку підприємств та виробничої діяльності.

Отримані результати поглиблюють і розвивають теоретико-методологічні основи економічної безпеки підприємства та можуть бути рекомендовані для практичного використання на підприємствах з метою виявлення негативних факторів і розроблення заходів з їх нейтралізації.

Список використаних джерел

1. *Осноvy экономической безопасности* (Государство, регион, предприятие, личность) / [под ред. Е. А. Олейникова]. – М. : Бизнес-школа “Интел-синтез”, 1997. – 278 с.
2. *Економіка підприємства* : підручник / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К. : КНЕУ, 2000. – 528 с.
3. *Економіка підприємства* : підручник / [О. В. Посилкіна, Р. В. Сагайдак, О. В. Козирева, П. Д. Латін] ; за ред. О. В. Посилкіної. – Х. : Вид-во НФаУ : Золоті сторінки, 2006. – 488 с.
4. *Ілляшенко С. М.* Економічний ризик : навч. посіб. / С. М. Ілляшенко. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 220 с.
5. *Дмитрієв І. А.* Визначення переліку складових економічної безпеки підприємства [Електронний ресурс] / І. А. Дмитрієв, А. О. Близнюк. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/2011_23_1/33DmBl.html.
6. *Економіка підприємства* : підручник / [Й. М. Петрович, А. Ф. Кіт, О. М. Семенів та ін.] ; за заг. ред. Й. М. Петровича. – Львів : Новий Світ-2000, 2004. – 680 с.
7. *Мехеда Н. Г.* Особливості оцінки економічної безпеки за окремими функціональними складовими [Електронний ресурс] / Н. Г. Мехеда, А. Маджула. – Режим доступу : www.rusnauka.com/portal/13_EISN_2012/Economics/10_109523.doc.htm.
8. *Васильчак С. В.* Економічна безпека підприємства та її складова в сучасних умовах / С. В. Васильчак, А. І. Веселовський // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.15. – С. 98-105.
9. *Берега З. В.* Суть та складові економічної безпеки підприємства / З. В. Берега // Наука й економіка. – 2009. – № 4 (16). – С. 59-64.
10. *Економічна безпека підприємств, організацій та установ* : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / В. Л. Ортинський, І. С. Керницький, З. Б. Живко та ін. – К. : Правова єдність, 2009. – 544 с.